

بازاری فرهنگ دوستی که بنای قاجاری را نجات داد؛

حمام موزه ابراهیم خان و مردِ نکونام کرمان

شروع شد. این بازار تاریخی به وضعی افتاده بود که ما بازاریان تصمیم گرفته بودیم آن را ترک کنیم. سقف‌ها داشت فرو می‌ریخت، ستون‌ها ترک برداشته بود و میراث فرهنگی هم می‌گفت که بودجه‌ای برای مرمت ندارد. چیزی که آن زمان به من انگیزه داد تا برای نجات بازار کاری بکنم، موضوع وقف آن بود. این بازار وقف امام حسین (ع) است و ارادت من به سیدالشهدا ترغیب کرد تا برای حفظ آن تلاش کنم. به لطف خدا و اعتماد و همراهی بازاریان قیصریه، توانستیم آن را به‌طور اساسی و زیربنایی از پشت‌بام تا کف مرمت و زیباسازی کنیم به‌گونه‌ای که هر کس امروز وارد قیصریه ابراهیم خان می‌شود متوجه تفاوت‌های آن با دیگر بخش‌های مجموعه بازار تاریخی کرمان می‌شود. مرمت بازار این انگیزه را به من داد تا کاربری حمام را که آن زمان وضع بسیار بدی داشت تغییر بدهم.»

حمام ابراهیم خان در ضلع غربی قیصریه ابراهیم خان قرار دارد که آن روزها، به وضع بسیار بدی رها شده بود. این بنا قدمت قاجاری دارد اما به آن رسیدگی کافی نشده و بسیار فرسوده شده بود. سال ۱۳۸۵ یک فرد از پشت‌بام این حمام سقوط کرد و کشته شد. پس از این حادثه، در آن برای همیشه بسته شد. ۲ سال بعد از این اتفاقات، میراث فرهنگی کرمان برای مرمت حمام ابراهیم خان بودجه‌ای گذاشت ولی

گروه فرهنگ و هنر: نام‌های ماندگار بسیاری در صفحات تاریخ کرمان حک شده است؛ نام‌هایی که گویی با زمان در هم آمیخته‌اند و ابدیت یافته‌اند. در میان چهره‌های برجسته دوران معاصر، زنده‌یاد «حسین ودیعی» بازاری خوشنام و فرهنگ دوست کرمانی جایگاهی ویژه دارد. وی با ایشاری مثال‌زدنی و از سر عشق به فرهنگ و تاریخ کرمان و ایران، با هزینه شخصی و با وجود مرارت‌های بسیار، نه تنها حمام تاریخی ابراهیم خان را مرمت کرد بلکه با تبدیل آن به موزه سیم و زر کرمان، غبار فراموشی را از چهره زرگری سنتی کرمان زدود.

به گزارش ایرنا (اسما پورزنگی آبادی)، کرمان اگر ودیعی را نداشت، اصلا دور از ذهن نیست که امروز حمام تاریخی ابراهیم خان با قدمت قاجار را هم نداشت و قطعا هنر باسابقه زرگری نیز همچنان مهجور مانده بود.

امثال ودیعی‌ها را باید نسل به نسل معرفی کرد تا آیندگان بدانند اگر کار مثبتی برای کشورشان انجام دهند هرگز از اذهان فراموش نخواهند شد. ودیعی‌ها از زندگی خود برای حفاظت از میراث فرهنگی و تاریخی کشورمان مایه گذاشتند و هرگاه در مراسمی و گزارشی یادی از این بزرگواران می‌کنیم، می‌خواهیم به رسم قدرشناسی ایرانی‌های باشرف به آنها بگوییم؛ شما تاریخ را نجات دادید و تاریخ هم شما را در آغوش کشید.

پنجم تیرماه سال گذشته یکی از بدترین روزها برای میراث فرهنگی استان کرمان بود. عصر پنجشنبه بود که ناگهان خبر رسید: حسین ودیعی درگذشت. خیر کس نمی‌توانست این خبر را باور کند. زور واقعیت اما بر ناباوری‌های همه ما چربید و ۲ روز بعد یکپرش به خاک سپرده شد.

مرگ اگرچه ودیعی را از کرمان گرفت اما یاد او و شخصیت فروتن و مردم‌داری که داشت، کوشش‌های بی‌وقفه و خالصانه‌ای که برای حفظ گوشه‌ای از معماری و فرهنگ این سرزمین کرد و خدمت بزرگی که به فرهنگ این استان داشت را هیچ چیز نتوانست و نمی‌تواند از حافظه مردم کرمان پاک کند.

دلبستگی به ایران و کرمان

زنده‌یاد ودیعی نه تحصیلات مرتبط با میراث فرهنگی و مرمت بناهای تاریخی داشت و نه پیش از این، در این حوزه سرمایه‌گذاری کرده بود اما شناخت عمیقی از تاریخ و فرهنگ ایران و کرمان داشت و این را هم خوب می‌دانست که هر خشت از بناهای تاریخی و هر جزی از میراث فرهنگی، چه منزلت و ارزشی دارد. همین شناخت موجب شده بود که او هر چیزی که مرتبط با این تاریخ و فرهنگ و تمدن باشد را سخت دوست بدارد آن چنان که بخش زیادی از سرمایه شخصی و وقت و انرژی خود را صرف پاسداری از آن کند.

وی در قیصریه ابراهیم خان در مجموعه بازار تاریخی شهر کرمان طلا فروشی داشت. اواخر دهه ۸۰ خورشیدی بود که ودیعی و دیگر کسبه قیصریه ابراهیم خان، برای مرمت این راسته بازار تاریخی که تمامی حجره‌های آن طلا فروشی است متحد شده‌اند و به کمک میراث فرهنگی رفتند و بازار را مرمت کردند.

ودیعی یک‌بار در گفت‌وگویی ورودش به موضوع مرمت حمام را به همان تجربه نسبت داده و گفته بود: «کار من در این حوزه، از مرمت قیصریه

می‌کردند. شبی هفت خاور به این شکل پُر می‌شد. کارگران تا ساعت ۲، سه شب کار می‌کردند و من ساعت ۵:۰۰ صبح دوباره کارگر می‌گرفتم تا بازار را تمیز کند که مزاحمتی برای همکارانم ایجاد نشود. الان که به آن روزها فکر می‌کنم می‌گویم کارهای غیرممکنی را ما ممکن کردیم و به لطف خدا، در جریان پروژه، هیچ ناراحتی و گلایه‌مندی هم از طرف همکاران در بازار پیش نیامد.»

احیای حمام و صنعت زرگری سنتی حدود چهار سال، شبانه‌روزی وقت و تمرکز و انرژی و سرمایه ودیعی در این پروژه صرف شد و سرانجام در سال ۹۸ اعلام کرد که مرمت حمام ابراهیم خان به پایان رسیده است.

آن زمان، تصور بر این بود که ودیعی با این سرمایه‌گذاری سنگینی که برای نجات این بنای تاریخی متروکه و در حال مرگ کرده، حتما کاربری‌ای برای آن تعریف می‌کند تا برایش بازگشت سرمایه و سود داشته باشد اما در کمال شگفتی، او اعلام کرد که قصد دارد حمام را به موزه طلا و نقره کرمان تبدیل کند. این تصمیم، او وجه دیگری از شخصیت این بازاری فرهنگ دوست را نمایان کرد. زنده‌یاد ودیعی درباره اینکه چه شد تا چنین تصمیمی گرفت، گفته است: «بر اساس علاقه شخصی‌ام به هنر زرگری که هم از خانواده‌ام به من رسیده بود و هم سال‌ها ایشایی را جمع‌آوری کرده بودم، تصمیم گرفتم حمام را تبدیل به موزه

نتوانست کار را به پایان ببرد. ودیعی وقتی وضع این بنا که معماری و تزئینات ارزشمندی دارد را دید، با خودش تصمیمی مهم گرفت: حمام را نجات می‌دهم.

ممکن شدن ناممکن‌ها

امروزه بر کسی پوشیده نیست که مرمت بناهای تاریخی یکی از دشوارترین و پرهزینه‌ترین پروژه‌ها برای سرمایه‌گذاران است.

این بازاری فرهنگ دوست، در جریان مرمت قیصریه با برخی از این دشواری‌ها آشنا شده و دست‌وپنجه نرم کرده بود اما دلبستگی به فرهنگ و تاریخ کرمان و احساس مسئولیتی که در برابر این فرهنگ می‌کرد آن قدر بود که با وجود سختی‌ها، آستین همت را بالا زد و پروژه را در سال ۹۵ آغاز کرد و با عشقی مثال‌زدنی آن را به اتمام رساند.

سرمایه‌گذار و موسس حمام‌موزه سیم و زر کرمان بخش کوچکی از سختی‌هایی که متحمل شده بود را این‌طور شرح داده است: «چون در طول روز، تردد در بازار وجود داشت، تمامی مدت پروژه مرمت حمام ابراهیم خان مجبور بودیم در ساعات شب کار کنیم.

۵۰۰ تن خاک را مثل مورچه، شب‌ها از حمام خارج کردیم. امکان استفاده از بیل مکانیکی و تراکتور نبود. کارگران باید با گونی خاک را به بیرون بازار منتقل و از آنجا بار خاور و کامیون کوچک

او اما پشت پا به ثروت دنیوی زد و مانند کسی که مامور به انجام یک کار غیرممکن باشد، اوائل که خواست پروژه را شروع کند ۱۲ کیلوگرم طلا را آب کرد و فروخت.

موزه را هم که راه انداخت، یک و نیم کیلو زیورآلات طلای ناب را در ویرتین‌هایی زیبا در فضای چشم‌نواز حمام ابراهیم خان به نمایش گذاشت تا یکی دیگر از داشته‌های فرهنگی و تاریخی کرمانی‌ها را ثبت و ضبط و یادآوری کند و برای نسل آینده هم میراثی بزرگ برجای بگذارد.

در این موزه، ودیعی با نصب ۱۰ مجسمه روند ساخت طلا و نقره در کرمان که روزگاری بسیار پررونق بوده را هم معرفی کرده است.

ثبت ملی آثار طلای قدیمی

اگر ودیعی تا همین جا، یعنی مرمت و احیای حمام تاریخی ابراهیم خان و راه‌اندازی موزه طلا در آن، کارش را بیش‌تر ادامه نمی‌داد، خدمت فرهنگی خود به کرمان و ایران را به کمال رسانده بود اما او مدام در حال گسترش دامنه فعالیت‌های فرهنگی بود که در این راستا، ثبت ملی برخی زیورآلات خاص کرمان را دنبال کرد.

با همت و تلاش او تاکنون ۶ اثر از زیورآلات ساخت زرگران کرمانی ثبت ملی شده است که یکی از آن‌ها دست‌بند اربابه‌ای است. بنا به معرفی که ودیعی از این دستبند داشته است؛ این نمونه حدود ۱۸۰ سال پیش ساخته شده و کار حاج فتح‌الله زرگر است. از خصوصیات منحصر به فرد آن هم این است که وقتی قفل آن را می‌بندیم، دیگر اثری از آن دیده نمی‌شود و این از ابتکارات استادان کرمانی است که کار را به این زیبایی و هنرمندانه انجام می‌دادند. بند ساعت حصیری، گردنبند سنگ یاقوت و مروارید خشخاشی که همه آثار تولید کرمان هستند را نیز ودیعی ثبت ملی کرد.

اما این هم پایان کار مرد نکونام کرمانی نبود. ودیعی برخی از غرفه‌های حمام‌موزه را به کارگاه ساخت طلا تبدیل کرد و حالا اگر کسی به موزه سیم و زر کرمان مراجعه کند و بخواهد نمونه‌ای از آثار موجود در موزه را داشته باشد، همان‌جا سفارش ثبت و اثر مربوطه مشابه کارهای قدیم ساخته و ارائه می‌شود.

کوشش‌های بی‌دریغ و خدمات ارزنده ودیعی به فرهنگ و تاریخ کرمان، در دل‌ها جای گرفته است. همین زحماتی که کشید و درک عمیقی که جامعه از ارزش کارهایش دارد، انتشار خبر درگذشت او، موجی از آندوه و ناراحتی را در میان بسیاری از مردم و مسئولان

کرمان برانگیخت. برای پاسداشت خدمات ودیعی، ایده‌ای مطرح شد و آن اینکه بنیاد فرهنگی ودیعی تاسیس شود اما نشد. پروژه ناتمام بنیاد فرهنگی ودیعی علی جمیل کرمانی، پژوهشگر تاریخ و میراث فرهنگی و یکی از کسانی است که از نزدیک تلاش‌های ودیعی را دیده است. وی با انتقاد از تاسیس نشدن دوستداران ودیعی است که چرا بنیاد او راه‌اندازی نمی‌شود.

وی در مراسم رونمایی از نقشه تاریخی قنات‌های شهرستان زرنده در هم‌زمان با هفته میراث فرهنگی در حمام‌موزه سیم و زر کرمان برگزار شد، سخن می‌گفت، افزود: برای چهلم درگذشت زنده‌یاد ودیعی مراسمی برگزار شد که من مجری آن بودم. افراد متعدد بر تاسیس بنیاد فرهنگی آقای ودیعی تاکید داشتند.

این پژوهشگر تاریخ ادامه داد: همه مقامات حاضر در جلسه و حتی کسانی که در جلسه نبودند از طریق پیام، از راه‌اندازی بنیاد ودیعی حمایت کردند. مدت کوتاهی بعد از این، برای اجرای این ایده، پیگیری کردیم ولی گفتند چون زنده‌یاد محمدرضا بهرامی پیش نهاد تاسیس بنیاد را داده و اکنون درگذشته است، اجرای آن غیرممکن است.

جمیل کرمانی با انتقاد از این عدم حمایت اظهار کرد: چرا باید چنین وضعیتی باشد؟ این موضوع، خانواده و دوستداران آقای ودیعی را دل‌آزده کرده است.

وی سپس با قدردانی از کوشش‌های زنده‌یاد ودیعی گفت: وقت و انرژی‌ای که ایشان برای مرمت حمام و راه‌اندازی موزه گذاشت بی‌نظیر است و کم‌تر شخصی در جنوب شرق ایران داریم که شبیه ایشان کار کرده باشد.

این پژوهشگر تاریخ بیان کرد: آقای ودیعی زحمت بسیاری کشیده و باید آن را جاز بگذاریم. وی ادامه داد: همیشه می‌گفتم اگر یک روزی آقای ودیعی در بین ما نباشد، آیا غم کارهای او بر زمین می‌ماند یا نه؟ از خانواده و به‌ویژه همسر ایشان باید قدر دانی شود که نگذاشتند یک لحظه این مجموعه تاریخی و فرهنگی از نبود زنده‌یاد ودیعی متاثر شود.

تاسیس بنیاد نشانه قدرشناسی است

اکنون حدود یک سال از رفتن حسین ودیعی می‌گذرد؛ فردی که بدون هیچ چشم‌اندازی، با صرف هزینه‌های هنگفت و زحمت فراوان، حمام تاریخی ابراهیم خان را از خطر تخریب نجات داد و با تاسیس موزه سیم و زر کرمان، پنجره‌ای رو به هنر فراموش شده زرگری گشود.

ودیعی نشان داد که دلبستگی به تاریخ و فرهنگ، به مدرک دانشگاهی و تخصص و مسئولیت رسمی و اداری نیاز ندارد بلکه عشق و اراده‌ای خالصانه می‌خواهد.

امروز اگرچه او در میان ما نیست، اما هر کسی که وارد این حمام‌موزه می‌شود، بی‌آنکه نام و قصه پشت این مجموعه فرهنگی و تاریخی را بداند، یاد این بازاری فرهنگ دوست را زنده می‌کند. شاید همین، بزرگ‌ترین تعریف از ماندگاری و جاودانگی باشد.

تاسیس بنیاد فرهنگی ودیعی، می‌تواند نشانه‌ای از قدرشناسی ما از این کرمانی فرهنگ دوست باشد.